

Fallet »Nora« och utövandet av makt:

»Den som är väldigt stark måste också vara väldigt snäll«

■ Fallet Nora handlar i huvudsak om brister i maktutövning – något som inte tillräckligt tydligt kommit fram i debatten.

För tillfället är cirka 2 000 personer vårdade inom psykiatri mot sin vilja. Under ett år blir cirka 10 000 personer intagna för tvångsvård enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT). Storleksmässigt är detta ungefär samma antal som döms till fängelse. Just nu finns 5 000 i fängelse, och under ett år passerar drygt 10 000 personer en fängelsecell. Psykiatri står alltså för en betydande del av den myndighetsutövning som medför frihetsberövande, vid sidan av polis, kriminalvård och kommunerna (unga som omhändertags).

Jag och mina specialistkollegor i psykiatri har enligt LPT möjlighet att fatta beslut om intagning för psykiatrisk tvångsvård. Ibland känns det enkelt – som i de fall där det rör sig om en mycket svårt sjuk, lidande, psykotisk patient som far illa. Många gånger är det dock betydligt svårare. Personer som visserligen är svårt sjuka men ändå klarar sig hyggligt med sina röster och vanföreställningar.

Vi har också de unga kvinnorna med självskadebeteende – de flesta med diagnosen emotionellt instabil personlighetstörning. På nästan varje vårdavdelning i landet vårdas en eller flera, många av dem mot sin vilja. »Om det finns en omedelbar fara för att en patient allvarligt skadar sig själv eller någon annan« (LPT 19 §) kan man kortvarigt, det vill säga upp till 4 timmar som kan förlängas, spänna fast patienten med remmar.

Var tredje sådan fastspänning rör en kvinna under 35 år, ofta med diagnosen emotionellt instabil personlighetstörning, enligt statistik

Foto: Colourbox

»... att hantera de fällor och de svårigheter som dagligt utövas av makt över andra människor medför.«

från Socialstyrelsens patientregister.

Vi psykiatrer är tränade i att bedöma psykiska tillstånd och känner till intagningskrav för tvångsvård och regler för tvångsåtgärder. Vad som saknas hos oss, och även hos de flesta andra myndighetspersoner med möjlighet att spärra in medborgare, är träning i just(e) maktutövning. Intagningsbeslut inom psykiatri, anhållanden, häktningar och tvångsomhändertaganden kan meddelas och genomföras på en rad olika sätt. I stressade och kanske hotfulla lägen är det svårt att behålla empati, lyssnande och vänlighet – men just i samma lägen desto viktigare.

Den röda tråden i fallet Nora handlar om brister i maktutövning från socialtjänst, polis och åklagare samt psykiatri. Gissningsvis kommer detta medialt uppmärksammade fall att granskas för att klarlägga eventuella begångna fel. Men problemet handlar i grund och botten om att de personer som vi enligt lag har gett stora maktbefogenheter med få undantag inte fått den nödvändiga träningen i att utöva denna makt på ett så klokt sätt som möjligt. Det förutsätts ske per någon form av automatik.

Det är inte så enkelt – jag behöver inte gå längre än till mig själv för att kunna se att jag ibland i pressade lägen brustit i empatiskt förhållningssätt. Jag hoppas att jag har handlat formellt korrekt, men rent medmänskligt skulle jag ha kunnat gjort samma arbete väldigt mycket bättre.

Jag har ibland förvandlats till en maktmänniska utan någon egen vilja till att vara det.

Det finns flera utlösande orsaker, samtliga åtkomliga med hjälp av träning och utbildning.

- Många personer med myndighetsutövning kan vara omedvetna om sin makt och i synnerhet om den oerhörda maktobalans som kan råda.
- Flera är obekväma i situationen och skulle allra helst fly den men är tvungna att agera, vilket kan leda till klumpigheter och okänsligt uppträdande även i de fall där allt rent formellt är korrekt handlagt.
- Egen rädsla i en situation där man som anställd i kommun/polis/psykiatri blir utsatt för hot kan få stenålderspsyket att vakna och utlösa en maktkamp där vi har två förlorare.

Problematiken hur vi som människor hanterar makt och hur vi påverkas av att besitta makt över andra människor skulle vinna på att tydliggöras, kartläggas och analyseras.

Självklart är utformningen av regler och lagar viktig. Men lika viktigt är det att vi som människor förmår att hantera de fällor och de svårigheter som dagligt utövas av makt över andra människor medför. Som värst kan onödig, dålig, tanklös eller kränkande maktutövning skapa nya och större problem än dem man från början försökte lösa.

Den nya stora gruppen av patienter med självskadebeteende har ställt problematiken på sin spets. »Den som är väldigt stark måste också vara väldigt snäll.«

Herman Holm
överläkare,
Psykiatri Skåne
Herman.Holm@
skane.se

Är vinsten värd priset i vården?

■ De senaste veckorna har offentligheten nåtts av två tydliga exempel på risken med vinsttänkande i vården, något som annars passerar dagligen utan att uppmärksammas av andra än möjligen patienten och dennes anhöriga.

Det ena gäller flickan »Nora«

i P1-programmet »Den fastspända flickan« (21/1), där enligt en bandupptagning den ansvarige psykiatern inte tillmötesgick den av upprepade våldtäkter skadade flickans uttryckliga önskan att få gå hos en kvinnlig terapeut, en begäran som även en icke-psykiater som jag förstår är helt självklar med en bakgrund som hennes. Psykiatern, som även ägde den behandlingsinstitution där flickan var intagen, hänvisade henne i stället till en manlig terapeut, vars kompetens kan ha varit god trots att han inte var legitimerad, men som definitivt kunde debiteras lägre av just detta skäl. Fresnelsen att välja det billigare alternativet måste ha varit starkare än att tillmötesgå patientens välgrundade önskan om en kvinnlig, legitimerad terapeut.

Det andra gäller en lärare

(DN 23/1) som insjuknade i öppen tuberkulos i höstas och som, trots lång sjukdomshistoria med hosta, feber, viktnedgång och uteblivet svar på givna antibiotika, av läkare på vårdcentralen inte remitterades till lungröntgenundersökning förrän han hostade blod och då omedelbart lungröntgades via Södersjukhusets akutmottagning.

»Doctors' delay« är visserligen långt i Sverige när det gäller tuberkulos, dvs det tar förhållandevis lång tid för en läkare att misstänka tuberkulos eftersom sjukdomen är så relativt ovanlig hos oss (ca 500 fall/år), medan däremot patienterna söker hjälp på ett